

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА (1834-1888)

Шевченко Світлана Миколаївна,
к.пед.н., старший науковий співробітник,
відділ історії та філософії освіти Інституту педагогіки
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна

Серед відомих педагогів, громадських діячів кінця ХІХ - початку ХХ століття помітно виділяється особа основоположника української літератури в краї, автора шкільних підручників для народних шкіл інспектора Юрія Федьковича.

Народився Юрій Федькович 8 серпня 1834 року у селі Сторонці-Путилові на Буковині (тепер селище Путила - районний центр Чернівецької області). Юрій початкову освіту здобув приватно. З 1846 по 1848 рік навчався у німецькій нижчій реальній гімназії у Чернівцях, показавши вже тут неабиякі здібності до вивчення мов. Отже, перебуваючи деякий час у Молдові, Юрій Федькович знайомиться з відомим німецьким художником і письменником Рудольфом Роткелем, дружба з яким спонукала його до літературної творчості й власного всебічного розвитку. Завдяки йому він вивчає німецьку мову, знайомиться з німецькою літературою, пише вірші німецькою мовою [8].

У 1852 році повернувся у Чернівці, Ю. Федькович продовжує працювати над самоосвітою. Проте під впливом вимог батька змушений податися на службу до австрійської армії. «Гірко йому служилося. Він був м'який, благий і до зброї не цікавий. Не мав великого здоров'я і здригався на гук вистрілу ... і так опинився Федькович у неволі, мов той орел у клітці», - згадує Д. Лук'янович у нарисі «Про Йосипа-Юрія Федьковича» [8, с. 192].

У 1869 р. розпочав педагогічну діяльність Ю.Федькович шкільним інспектором Вижницького повіту, в якому на той час було 7 народних шкіл, а потім – ще 7 з'явилося в перший рік його інспекторської роботи [2, с. 208]. Відвідавши кожну школу і з особистого досвіду знаючи всі шкільні проблеми. Ю. Федькович у інспекторських звітах, листах, газетних статтях висловлював власні погляди на стан крайового шкільництва.

Особливу увагу він звертав на поганий стан народної сільської школи та розкрив причини, які заважали її нормальному функціонуванню.

Протягом першого року роботи Ю. Федьковичу вдалося підготувати співаник і подати його до Крайової Шкільної Ради з проханням запровадити його в народні школи. Дозвіл було отримано, і в 1870 р. співаник вийшов у Відні під назвою «Співаник для господарських діточок». Згодом був запропонований також календар для дітей, написаний живою українською мовою.

Погляди Ю.Федьковича на народне шкільництво випереджували сучасні йому на Буковині на цілі десятиріччя. Про це свідчать його глибокі інспекторські звіти. У першому звіті Ю.Федькович розмірковує про стан шкіл, вчителів, місцевої шкільної ради Вижницького повіту, а саме: «учні ходять до школи

нерегулярно, селян доводиться примушувати посилати дітей до школи. З учителів тільки двоє відповідно підготовлені до навчально-виховної роботи в школі, іншим ще необхідно самим навчатися на педагогічних курсах. Місцевих шкільних рад або немає, або вони не знають своїх прав і обов'язків. Інспекторами шкіл нема кого вибрати, бо придатних для цього людей бракує. Про деяких місцевих інспекторів не варто й говорити, бо вони не доросли до своєї посади. Економічний стан шкіл незадовільний. Громади не дають потрібних коштів на утримання шкіл, вчителям платять мало й невчасно, так що вони поневолі мусять вдаватися до інших заробітків».

У першому звіті про перевірку шкіл Вижицького повіту від 30 липня 1870 року і другому від 20 лютого 1871 року педагог порушує питання, які стосуються роботи місцевих шкільних рад, шкільних інспекторів, дотримання постанови про прийняття до школи дітей та звільнення їх від шкільного обов'язку, професійної освіти вчителів і якості їх роботи, матеріального забезпечення школи навчальними і наочними посібниками, успішності дітей взагалі та з окремих дисциплін. Проаналізувавши роботу шкільних рад, Ю. Федькович приходить до висновку, що там були люди, далекі від школи, які не переймалися її проблемами. До їх складу входили священики, дяки та малописьменні або і неписьменні селяни, і їм було байдуже, чи діти забезпечені шкільними підручниками, письмовим приладдям, наочними посібниками. Шкільні інспектори та священики, які входили до шкільних повітових рад, приховували недоліки в шкільній справі. Щоб підняти роботу шкіл на належний рівень, зробити їх справжнім осередком освіти і культури, шкільним властям необхідно було терміново перебудувувати систему навчання і виховання, щоб викликати в народі довір'я до школи, але цісарський уряд дбав про це мало.

Працюючи інспектором Вижицького повіту, Федькович намагався перевести всі шкільні підручники з «церковного язичія» на народну мову. У його творчій спадщині чільне місце займала ідея народності. У статті «Про школу і шкільні підручники» він писав, що головним критерієм народності є народна мова, народні звичаї, народна поезія. Також цікаві думки висловив Федькович з приводу дидактичних проблем. Він обстоював такі методи навчання, які б розвивали і збагачували дітей. У зв'язку з цим рекомендував звуковий метод навчання грамоти. Він вимагав таких умов, щоб діти могли самостійно «бачити, думати, говорити», тобто у процесі навчання виховуватись. Для цього у своєму «Букварі для селянських дітей на Буковині» вміщував тексти, які сприяють пробудженню в дітях допитливості та формуванню в них високих моральних якостей. Ю. Федькович вважав, що учитель повинен постійно самоудосконалюватися. На його думку, школа є «духовною фотографією» вчителя.

Головною ідеєю щодо методичної спрямованості навчального процесу в школі, яку все життя відстоював Ю. Федькович, була ідея розвитку дітей. Тому основне завдання педагогічної діяльності вчителів полягало у тому, щоб навчити дітей дивитися, думати, говорити. А через розробку відповідних підручників, навчальних посібників та урізноманітнення методики навчання підготувати

дітей до такої роботи. Тому Ю. Федькович пропонував учителям застосовувати при навчанні дітей синтетичний (індуктивний) та аналітичний методи, які розвивають мислення, кругозір, сприяють поступовому пізнанню навколишнього світу.

Дбаючи про розвиток дітей, він послідовно відстоював ідею єдності навчання і виховання, що яскраво проявилось у «Букварі для господарських діточок на Буковині». На базі глибокого знання методики початкового навчання автор відповідно будує структуру підручника, який складався із двох частин. У першій Ю. Федькович подає азбуку з великих і малих літер, склади, окремі граматичні правила. У другій – поняття мови, її складових, вміщує власні оповідання на шкільну тематику та підбирає різножанровий матеріал: вірші, розповіді, оповідання, казки, приказки, прислів'я, що завершували зміст оповідань, були своєрідним моральним висновком. Наприклад: «Не берися до того, що не твоє діло» в оповіданні «Пес і кіт»; «Правда тебе з моря врятує, а неправда в болоті втопить» («Лиш правду говорити»), «Хто сам на себе уповає, у того лан не пересихає» («Перепеличка») та інших. Із них діти дізнавалися про шкільний розпорядок, обов'язки учнів, специфіку і престижність учительської професії. В оповіданнях змальовані образи дітей, які були зразком чемності і доброти. До кожного оповідання автор в кінці або в середині вміщав запитання, на які діти мали дати відповідь. Оповідання-розповіді були написані у формі казок [3]. На його думку вчителям варто широко використовувати наочність, не обмежуватися тільки заняттями в класі, але й давати домашні самостійні роботи, особливо письмові, тому що вони дисциплінують дитину і привчають її до відповідальності.

Юрій Федькович відстоював ідею української національної школи, першим на Буковині виступив проти використання у школах складного етимологічного правопису, котрим друкувалися в той час підручники старослов'янською мовою, чужою для сприйняття буковинськими дітьми. Він вважав, що «Міністерство освіти було подбало про те, щоби шкільні книжки були написані в язиці народнім та відповідали світоглядіві, потребам і життєвим обставинам народу, то були би школи досі, хоч під слабими учителями, принесли інші плоди» [1, с. 394]. Учений доводив, що навчання в школах повинно здійснюватися рідною мовою: нею діти мають декламувати вірші, виконувати письмові вправи, вивчати арифметику, географію, історію, фізику, займатися малюванням, фізичними вправами, доглядати рослин і тварин та ін. Така шкільна програма вимагала не тільки фахових педагогічних кадрів, але й нового покоління підручників, які, на жаль, Юрію Федьковичу не дали змоги видати. Його «Календарик», призначений для шкільного вжитку, який теж був написаний фонетичним правописом, спіткала така ж доля, як і «Буквар».

У 1872 році Юрія Федьковича запросили до редакції видавництва «Просвіти», і в перших числах липня він переїхав до Львова, де взявся готувати популярні книжечки для народу, в тому числі й освітні, а також драматичні твори для театру «Руської Бесіди». Проте заробіток був мізерним, що й змусило його покинути «Просвіту» та повернутися до Путилова. Після смерті батька

Ю. Федькович оселився в його хаті на околиці Чернівців, деякий час готував до видання свої написані раніше літературно-освітні твори. На короткий час співпрацював при часописі «Буковина», де приділяв велику увагу висвітленню стану освіти на Буковині і давав поради щодо його покращення.

Уболіваючи за долю національної школи, а отже, також і за долю народу, його культуру, Ю. Федькович апелював до ролі народних учителів, покликаних ширити науку та просвіту не тільки серед своїх учнів, але через них і серед селян шляхом видання відповідних навчальних книжок, написаних народною мовою і в народному дусі. Ще в 1868 році Ю. Федькович у листі до редакції журналу «Правда» писав, що йому «блиснула надія наші школи на народнім язиці основати», а це сприятиме більшій просвіті народу. Письменник зазначав:

«Дитина без школи, що рільник без поля,
Що рілля без плуга, що гола стодола.
Дитина без школи – вівця околу,
А риба в безводдю, а без цвіту пчоли...» [3, с.405].

Таким чином, Юрій Адальбертович Федькович український письменник і педагогічний діяч, послідовник ідей Т.Шевченка був не лише домашнім учителем, а й створював підручники для початкової школи, писав науково-популярні книги для народу. Він розробив план реорганізації системи освіти на Буковині, обстоював рівноправну освіту для чоловіків і жінок і наполегливо уболівав за долю національної освіти народу та його культуру.

Список літератури

1. Маковей О. Життєпис Осипа-Юрія Гординського-Федьковича. Львів, 1911. 519 с.
2. Матеріали життєписи Осипа-Юрія Гординського-Федьковича // упорядник О. Маковей. Львів: НШП, 1910. Т.V. 663 с.
3. Написання Осипа Юрія Федьковича. Перше повне і критичне видання. Львів, 1910. Т.1. 501 с.
4. Народні пісні Буковини в записах Юрія Федьковича / упорядкували і склали примірн. О.І. Дрей та О. С. Романець. К.: Музична Україна, 1968. 222 с.
5. Павлюкович В. Юрій Федькович і становлення української школи на Буковині // Педагогіка та психологія: Науковий вісник Чернівецького університету. Чернівці, 19998. Вип.37. С. 52-57.
6. Педагогічні погляди Ю. Федьковича. Режим доступу: <http://istorpedagolpk.blogspot.com/2014/12/95.html>
7. Сімович В. Юрій Федькович. Життя і діяльність із нагоди 100-ліття народин. З додатком. Іван Брик. Федькович у «Просвіті». Львів, 1934. С. 5-49.
8. Юрій Федькович в розвідках та матеріалах. К.: Держмінвидав України, 1958. 264 с.